

УДК 336.144.2

АНАЛІЗ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ МАЛИМ ПІДПРИЄМСТВОМ**Мозгова Н.В., к.е.н., доц.**

Одеський національний економічний університет

Рассмотрены особенности финансового менеджмента на малых предприятиях в таких областях, как финансовое планирование, анализ и мониторинг. Предложена методика оценки эффективности деятельности малых предприятий на основе финансового анализа.

Ключевые слова: малые предприятия, финансовый менеджмент, финансовый анализ.

The features of financial management in small enterprises in areas such as financial planning, analysis and monitoring were examined. The methods of evaluating the performance of small enterprises on the basis of financial analysis were elaborated and proposed.

Key words: small business, financial management, financial analysis.

Постановка проблеми. Малі підприємства у своїй роботі зіштовхуються з різними проблемами та загрозами: можливість швидкого розорення, обмеженість зростання, невеликі ринки, нестача обігових коштів, висока конкуренція. При управлінні фінансами на малому підприємстві може виникнути низка чинників, що здатні вплинути на рішення, серед яких: особливості структури капіталу, специфічна ієрархія ризиків, високі кредитні відсотки, відсутність гарантій, спроби поглинути або поширити вплив над підприємством. Наведене вище свідчить, що для успішної діяльності малого підприємства необхідна постановка фінансового менеджменту. На жаль, відсутність такої системи на більшості малих підприємств України значно звужує їхні можливості обирати адекватний інструментарій при здійсненні фінансового планування та аналізу.

Створенню системи фінансового менеджменту на малих підприємствах повинна передувати наукова розробка цього питання, з'ясування його суті, структури, призначення тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд та узагальнення наукових праць і публікацій, що з'явилися в останні роки свідчать про велику зацікавленість науковців та практиків сфери бізнесу у вирішенні проблем фінансового управління підприємством з використанням відповідного аналітичного інструментарію. Зокрема комплексне дослідження фінансового стану підприємства наведено в роботах С.О. Іщук [1], О.Г. Мельника [2], В.С. Михайлова[3], А.О. Музиченко [4], І.М. Сафронської [5]. Методологію розрахунку інтегрального показника фінансового стану підприємства має задовольняти вимоги системного підходу, який був розглянутий В.Д. Кобаченко [6]. В.В.Прядко, В.К. Євдокименко, Е.О. Юрій та М.В. Карвацький підкреслюють, що для виконання вимог системності при інтегральній оцінці фінансового стану підприємства необхідно оцінювати не тільки окремі коефіцієнти, але і їх співвідношення та структуру, що дасть змогу звести воедино і відобразити в об'єднаному показнику множинні взаємозв'язки фінансових показників підприємства [7, с. 70]. На жаль, методичні розробки щодо організації фінансового планування, аналізу та моніторингу на рівні окремого малого підприємства практично відсутні. Тому зазначена тема заслуговує на серйозні методичні розробки, результати чого матимуть важливе прикладне значення для реалізації ефективного функціонування малих підприємств.

Постановка завдання. Метою статті є спроба розкрити низку особливостей фінансового менеджменту на малих підприємствах.

З погляду фінансового менеджменту, підприємства малого бізнесу можна поділити на дві категорії:

- підприємства малого бізнесу, що входять у структуру об'єднань; у таких підприємств більше фінансових можливостей за допомогою "широкої спини" об'єднання;

- підприємства малого бізнесу, що перебувають у конкурентних умовах; у таких підприємств більша вірогідність настання фінансових ризиків, але й більше можливості для маневру та свободи дій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здебільшого управління фінансами на малому підприємстві через малу чисельність персоналу здійснюється на рівні головного бухгалтера, який взаємодіє з керівництвом, а також з економістами та юристами, якщо вони є. На цей час існує три способи організації управління фінансами малого бізнесу: поєднання посади головного бухгалтера і фінансового директора; створення окремої фінансової посади, що можливо тільки для підприємств, які входять у структуру об'єднання; передача фінансового управління до спеціалізованої організації - так званий аутсорсинг. Але в будь-якому випадку фінансовий фахівець малого підприємства повинен постійно проводити фінансовий та управлінський аналіз, здійснювати фінансове планування, формувати та реалізовувати фінансову стратегію та політику підприємства.

Впровадження фінансового управління на малому підприємстві необхідно починати з проведення фінансового аналізу. Ключовим етапом фінансового аналізу на малому підприємстві є аналіз фінансового стану. Саме він показує дійсне положення справ підприємства й загрозованих йому ризиків. Такий підхід дозволяє об'єктивно оцінити результат роботи й визначити вплив факторів на основні показники

господарської діяльності. Все, сказане вище, справедливо, якщо аналіз зроблений добротно. Але на абсолютній більшості малих підприємств цей аналіз найчастіше зводиться до написання пояснювальної записки, що входить до складу річної фінансової звітності. Однак зрозуміло, що там, де стимулом служить "обязаловка", ні на що серйозне розраховувати вже не доводиться, а тому пояснювальна записка звичайно зникає в архіві підприємства, так нікому й не придавшись. Так відбувається також у процесі аудиторських перевірок. Хоча стандарти аудита прямо вказують на необхідність проведення такого роду аналізу в межах аудиторської перевірки, аудитори вкрай рідко роблять що-небудь подібне. Керівництво ж аудиторського підприємства звичайно і не підозрює, що фінансовий аналіз повинен бути представлений в аудиторському звіті в обов'язковому порядку, і, відповідно, не висуває ніяких претензій, що його нема. У результаті, на сьогоднішній день, більшість керівників підприємств не бачить у фінансовому аналізі ніякої користі й ставляться до нього досить скептично. Вважається, що цей аналіз є суцільно математична справа, що не має нічого спільного з реальністю, і є компіляцією закордонної економічної теорії.

З огляду на цю особливість "національного фінансового аналізу", нами використана традиційна методика аналізу фінансового стану, результати якої на наступному етапі були використані для рейтингової оцінки діяльності підприємства малого бізнесу.

Рейтингове оцінювання широко застосовують для визначення місця, що займає підприємство, банк, страхове товариство серед інших за результатами функціонування. Принципова відмінність цієї методики полягає у тому, що рейтинг розглядається як елемент конкуренції. У такий спосіб виключається застосування "систем відсічень" малорентабельних підприємств малого бізнесу, оскільки суспільну зацікавленість представляє кожний суб'єкт малого підприємництва без винятку, а не тільки ті, які домоглися кращих результатів на певну дату.

Використання рейтингу дозволяє об'єктивно поставитися до малого підприємства як в оцінці, так і в стимулюванні його діяльності, а комерційним банкам - більш обґрунтовано підійти до видачі кредитів, визначення надійності в забезпеченні кредиту й деякою мірою гарантувати повернення позикових коштів банку в обумовлений договором строк. У такий спосіб рейтинг істотно підвищує наявний у країні методичний рівень оцінки стану позичальника.

Щоб мале підприємство могло розробити вигідну для себе інвестиційну політику, воно повинне мати інформацію про свій рейтинг, що визначає його положення на споживчому ринку. Без такої інформації неможливо запобігти кризовим ситуаціям і численним банкрутствам.

Рейтинг устанавлюється за системою показників, які варто розглядати за два, три роки. Загальний рейтинг малого підприємства складається як сума балів. За ступенем значимості та впливу на перспективи розвитку і надійності малого підприємства всі показники, за якими визначається рейтинг, поділяються на три класи. Найкращі (оптимальні) значення показників представлені в першому класі, найбільш реальні в сучасних умовах дані - в другому, найгірші - у третьому.

При визначенні рейтингу можливі наступні випадки:

- а) всі фактичні значення показників перебувають у межах першого класу;
- б) приблизно 50% значень показників перебувають у першому класі, а інші - у другому;
- в) 90% значень показників перебувають у другому класі;
- г) більша частика значень показників належить до третього класу (більше 70%).

При цьому приймається така оцінка в балах: кожний показник у першому класі оцінюється в 3 бали, у другому - в 2 бали, у третьому - 1 бал.

Критерієм високого рейтингу є максимальна сума балів за всіма показниками.

Щоб врахувати розходження в сполученнях показників рейтингу по малому підприємству, у класифікації його по рейтингу передбачені п'ять класів, що дозволить більш правильно оцінити якісні характеристики малого підприємства (табл. 1).

особливості малих підприємств за галузями. Мова йде про відділення галузей матеріального виробництва від галузей, зайнятих комерційною діяльністю. Необхідно зазначити, що процес диверсифікованості трохи міняє вигляд підприємств, тому що відбувається розширення об'єктів їх діяльності, концентрація виробництва на міжгалузевому рівні. Цей фактор варто враховувати при встановленні рейтингу в промисловості, будівництві, торгівлі та інших галузях.

Рейтинг визначається за системою показників, що включає три групи показників-індикаторів, які характеризують ділову активність, економічний потенціал, фінансову стабільність і платоспроможність.

Набрана кількість балів відповідає третьому класу рейтингу. Тобто у фінансовому стані підприємства є ознаки напруженості; підприємство ризикове; кредитоспроможність обмежена; можлива видача кредитів під надійне забезпечення. Комплексне оцінювання діяльності показало, що найбільше "вузким" місцем є його дійова активність. До такого результату, на нашу думку, призводить діюча політика ціноутворення, ігнорування висновків маркетингових досліджень. Більш грамотна робота в цих сферах дала б більшу віддачу (обсяг продажів). Крім того, якщо керівництво зацікавлене в позитивних фінансових результатах, потрібна прискіплива робота з управління витрат

Таблиця 1

Класифікація малих промислових підприємств по рейтингу

Клас рейтингу	Характеристика підприємства	Метод визначення	Сума балів
1	2	3	4
Високий	Висока кредитоспроможність, абсолютно стійкий фінансовий стан - високий ступінь надійності. Досягнуто пріоритетні цілі - збільшення обсягу продажів, прибутку і продуктивності. Можливо першочергове фінансове забезпечення розвитку підприємства з боку фонду підтримки малого підприємства та зайнятості. Викликає підвищений інтерес у потенціальних інвесторів.	Всі показники перебувають у першій зоні (класі).	42
Перший	Висока платоспроможність і кредитоспроможність, намагається використати у своїй діяльності нові тенденції розвитку малого бізнесу, створюються умови для фінансового забезпечення пріоритетних видів діяльності.	Показники економічного потенціалу перебувають у другій зоні (класі), а інші - в першій.	29-34
Другий	Середній ступінь надійності, підприємство має досить стійке фінансове становище, здійснює міри проти різного роду ризиків, має гарні перспективи на поліпшення своєї майбутньої діяльності.	Всі показники перебувають у другій зоні (класі).	26-28
Третій	У фінансовому становищі підприємства є ознаки напруженості. Підприємство ризиковане, кредитоспроможність обмежена. Можлива видача кредитів під надійне забезпечення.	Показники ділової активності перебувають у другій зоні, а інші - в третій.	17-25
Четвертий	Підприємство підвищеного ризику, неплатоспроможне, перебуває на грані банкрутства. Можливе застосування санкції.	Більшість показників перебувають у третій зоні, 1, 3 показники – в другій.	14-16

Для більше повного використання положень цієї методики на практиці необхідно враховувати .

підприємства, яка повинна повністю опиратися на всю стратегію фірми. На основі фінансової стратегії організується конкурентоспроможність підприємства.

Після формування стратегії та фінансової політики здійснюють фінансове планування. Воно може бути стратегічним, тактичним та оперативним.

Стратегічне планування. Звичайно воно здійснюється у формі бізнес-плану, в якому розписуються всі аспекти комерційного підприємства. Період складання - від одного року до трьох років. У бізнес-плані повинні бути такі розділи: маркетинговий, виробничий, організаційний та фінансовий. Бізнес-план використовується не тільки для залучення кредитів та позик, але й для внутрішнього контролю та управління. На малих підприємствах для внутрішніх цілей він може бути спрощений та представлений у формі техніко- економічного обґрунтування (ТЕО).

Тактичне планування реалізується у формі бюджетування. Бюджетування - це складання річних бюджетів по місяцях. Базою для складання бюджету є бізнес-план. При підготовці річного бюджету формуються такі види бюджетів: бюджет продажу, виробничий бюджет, бюджет запасів, бюджет витрат, бюджет інвестицій, кеш-флоу, прогнозний звіт про прибутки та збитки, прогнозний баланс.

Для малого підприємства, що не входить до об'єднання підприємств, обов'язкова розбивка по центрах фінансової відповідальності (ЦФВ) як в великих та середніх підприємствах. А тому підприємство можна розглядати як єдиний ЦФВ, наприклад, центр прибутку. Враховуючи, що постановка бюджетування - трудомістка та дорога процедура, керівництву підприємства необхідно обрати найбільш оптимальний.

Оперативне планування є підготовкою графіків та планів по днях. Базою для оперативного планування є бюджетування. Оперативне планування дозволяє контролювати потоки ресурсів підприємства, при цьому готуються графіки платежів, формування запасів та ін.

Після отримання даних фінансового аналізу переходять до розробки фінансової стратегії

Таблиця 2

Визначення рейтингу малого промислового підприємства

Показник	Нормативні значення показників по класах надійності			Фактичне значення показника	Бальна оцінка
	1	2	3		
Ділова активність					
1. Прибутковість підприємства	>25	20-25	<20	25,7	3
1.1. Приріст чистого прибутку					
1.2. Рентабельність активів, %	>25	15-25	<15	8,56	1
1.3. Оборотність оборотного капіталу, раз	>6	4-6	<4	0,836	1
1.4. Тривалість одного обороту, дн.	>45	60-90	>90	391,8	1
2. Економічний потенціал					
2.1. Коефіцієнт накопиченої амортизації, %	>30	25-30	<25	19,7	1
2.2. Рентабельність продукції, %	>25	10-25	<10	29,7	3
2.3. Приріст реалізації, %	>10	5-10	<5	0,356	
2.4. Оборотність інвестованого капіталу, раз у період	3	1-3	<1		1
2.5. Відношення основного капіталу до оборотного	1/2	1/1,5	1/1	1/1,8	2
3. Фінансова стабільність і платоспроможність					
3.1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності, %	30-50	20-25	<20	26,4	2
3.2. Коефіцієнт автономії, %	>50	30-50	<30	85,2	3
3.3. Коефіцієнт загальної ліквідності	2,1-2,5	2,0	<2,0	3,17	3
Разом					21

Висновки. Таким чином, постановка та організація фінансового менеджменту на підприємствах малого бізнесу є складними та трудомістким. Фінансовий менеджер повинен бути обачливим, оскільки фінансова стійкість малого підприємства може потрапити на агресивний напад конкурентів та компаній-поглиначів, а керівники малого бізнесу не завжди усвідомлюють небезпеку, яка може виникнути для малого підприємства. Запропоновані методи аналізу та планування дають змогу: по-перше, у разі потреби приймати оперативні та стратегічні рішення з уточнення чи перегляду дій, що сприятимуть підвищенню ефективності функціонування малих підприємств; по-друге, встановлювати розходження та зміни, які відбуваються на малих підприємствах, що дуже важливо в період їх становлення і розвитку; по-третє, оцінка ділової активності і потенційних можливостей знаходить застосування при стратегічному плануванні малого бізнесу. Звичайно, ця проблема потребує подальшого вивчення, зокрема у таких її аспектах, як фінансовий моніторинг і фінансовий контроль.

Література

1. Іщук С.О. Моделі інтегрального оцінювання результатів фінансово-господарської діяльності промислових підприємств регіону / С.О. Іщук // Регіональна економіка. – 2008. – №2. – С. 25–33.
2. Мельник О.Г. Уніфікована математична модель діагностики діяльності підприємства / О.Г. Мельник // Фінанси України. – 2009. – №3. – С. 23–29.
3. Михайлов В.С. панорама методів рейтингового оцінювання та використання їх у статистиці фінансів підприємств / В.С. Михайлов, О.Б. Хотетовська // Статистика України. – 2008. – №3. – С. 23-29.
4. Музиченко А.О. Рейтингова оцінка фінансового забезпечення розвитку підприємства / А.О. Музиченко // Економіка АПК. – 2009. - №11. – С. 84–87.
5. Сафронська І.М. Методичні підходи до комплексної оцінки фінансового стану підприємства / І.М. Сафронська, Г.С. Белай // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – №17. – С. 65–67.
6. Кабаченко Д.В. Використання системного підходу при формуванні комплексної оцінки фінансового стану підприємства / Д.В. Кабаченко // Держава та регіони. – [Серія: Економіка та підприємництво]. – 2010. – №3. – С. 56–62.
7. Прядко В.В., Євдокименко В.К., Юрій Е.О., Карвацький М.В. Вдосконалення методики оцінки фінансового стану підприємств у контексті регулювання їх економічної поведінки в мінливому середовищі // Регіональна економіка. – 2012. – №2. – С. 69–79.